

ПРИНЦИПИ ПІЗНАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ ЯВИЩ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕТОДОЛОГІЇ ПРАВОЗНАВСТВА

Реформування національної правової системи, підвищення ефективності юридичної діяльності, зміна пріоритетів в діяльності державних органів та громадських організацій можуть призвести до очікуваного результату лише за умови їх належного наукового забезпечення. В свою чергу, соціальна цінність та ефективність наукових розробок державно-правових явищ значною мірою визначаються їх методологічною обґрунтованістю.

Непослідовність та недосконалість законодавчого регулювання в Україні є закономірним наслідком того, що немає чітко окреслених і науково виважених методологічних засад дослідження державно-правових явищ. Між тим, зміни структури та характеру суспільних відносин в нашій державі, що пов'язані з реалізацією гарантованого Основним законом України пріоритету прав і свобод людини, зумовлюють необхідність вироблення якісно нового методологічного підходу до врегулювання суспільних відносин.

До недавнього часу юридичні дослідження, як правило, обмежувалися формально-логічними операціями, покликаними провести максимально глибокий аналіз юридичного матеріалу для його практичного використання в процесі реалізації того або іншого закону. Це пов'язано з домінуванням в юриспруденції позитивістського (нормативістського) підходу до розуміння права. Слід зауважити, що юридичний позитивізм не ставить завданням встановлення глибинних зв'язків і взаємодій елементів соціально-правової системи, які виявляються складнішими, ніж формально-правовий аналіз, способами.

Тому сучасна юридична практика вимагає від теорії права постійного вдосконалення методології. Очевидно, що для юридичної науки необхідно оновлення інструментарію дослідження. Юриспруденції, як й іншим гуманітарним наукам, на новому етапі розвитку в умовах лібералізації суспільних відносин необхідним є врахування новітніх досягнень ґносеології, зокрема положень синергетичної теорії, компаративістичних досліджень тощо.

Таким чином, можна стверджувати, що питання методологічних засад дослідження держави і права **набуває особливої актуальності та потребує негайного вирішення**. Наука здобуває об'єктивні знання про явища та процеси тоді, коли має належну методологічну основу.

Тому **метою цієї роботи** є звернення уваги науковців на необхідність переосмислення суті методології.

Зауважимо, незважаючи на важливість методології, значна частина «науковців» сприймає її як щось несуттєве, додаткове, похідне при дослідженні. В цьому можна легко переконатися, проаналізувавши підрозділ «Методи дослідження» авторефератів дисертацій. Наведемо найбільш типові приклади. Один із авторів вказує на те, що при дослідженні відповідних державно-правових явищ було використано „діалектичний, історичний, логічний, структурно-функціональний, юридико-догматичний, статистичний методи, а також методи аналізу, синтезу, моделювання” (однак, цікаво було б знати чим логічний метод відрізняються від аналізу, синтезу, моделювання!); другий автор визначаючи методологію роботи називає „логіко-юридичний метод” (до речі якщо в юриспруденції й згадується цей метод, то дуже-дуже рідко) і „формально юридичний”, однак, з тексту автореферату не зрозуміло, яким чином розрізняється зміст прийомів, які автор модифікував в окреслені терміни; інший автор вказує на використання ґносеологічного методу і природно-правового методу (незрозуміло, що означають і чи можуть взагалі існувати „ґносеологічний метод” (ґносеологія – теорія пізнання, метод – спосіб пізнання), „природно-правовий

метод”). Досить часто можна побачити, що автори вказують на такі групи методів, які були використані: філософські, загальнонаукові, приватно (конкретно) наукові і спеціально-юридичні (незрозуміло як розрізняти останні дві групи; це підтверджують і самі автори, оскільки при розкритті їх змісту за одну з них «забувають»).

У зв’язку з цим не можна не згадати слова Л. Шестова про те, що «наука корисна – суперечки немає, але істин у неї немає й ніколи не буде. Вона навіть не може знати, що таке істина, і **нагромаджує лише загальнообов’язкові судження** (тут і далі виділення наше – **А.М.**). Тим часом, очевидно, існують і завжди існували ненаукові прийоми відшукання істини, які й призводили, якщо не до самого пізнання, то до його передодня, але **ми так опорочили їх сучасними методологіями**, що не сміємо й думати про них серйозно ...» [1, с. 171].

Методологія – складне і багатогранне явище, що охоплює собою не лише систему методів пізнання і вчень про ці методи. До цієї системи належать, перш за все, методологічні принципи (вихідні ідеї) відповідно до яких має здійснюватися вибір підходів і методів пізнання.

Особливе значення при обранні системи принципів, підходів і методів дослідження має **світогляд** як цілісна сукупність домінуючих уявлень про світ, роль в ньому людини, а також похідних від них переконань, ідеалів, ціннісних орієнтацій пізнавальної та практичної діяльності людей.

Систему принципів, підходів та методів пізнання державно-правових явищ складають:

1) принципи пізнання державно-правових явищ – це основоположні ідеї, що ними керується дослідник як універсальними, загально значущими та такими, що мають найвищу імперативність у процесі пізнання предмету дослідження:

- *об’єктивності*, що з необхідністю вимагає розгляду державно-правових явищ у всій багатогранності, складності та суперечливості, виходячи з сукупності позитивних і негативних моментів, незалежно від їх суб’єктивного сприйняття та оцінки;

- *всебічності й повноти*, що передбачає дослідження різних аспектів державно-правових явищ, їх взаємозв’язків і взаємодії як між собою, так і з іншими, близькими до них соціальними явищами. Наука не повинна акцентувати увагу лише на окремих властивостях явища, ігноруючи інші, вважаючи їх несуттєвими. Так, визначаючи поняття права не можна не враховувати різні концепції праворозуміння та ототожнювати право з законом. Так само не можна пов’язувати право лише з діяльністю держави (прийняттям чи санкціонуванням правил поведінки), а правотворчість розуміти як діяльність держави *за участю громадянського суспільства*, і вважати при цьому формами права правовий звичай, правову доктрину і релігійно-правовий текст;

- *правового поліцентризму*, що вимагає врахування того, в межах якої правової сім’ї, правової цивілізації досліджуються правові та/чи державні явища (під правовою цивілізацією слід розуміти групу правових систем, що мають спільні релігійно-моральні і ідейно-філософські засади, подібні юридичні ознаки та споріднені соціокультурні, нормативно-ціннісні структури) і, відповідно, підхід до праворозуміння). Не викликає заперечень той факт, що в різних правових сім’ях неоднакове розуміння права, а відтак і норм права, системи права, правовідносин, правомірної поведінки тощо; різні серед них і правові, цінності. Цей принцип є відображенням неуніверсальності права і об’єктивною умовою неможливості однозначного визначення його змісту.

Таким чином, важливим є й розуміння того, що сама по собі методологія не призводить до пізнання нових закономірностей державно-правових явищ. Евристичну функція виконує не розглядуване нами явище, а інтуїція (або як вказують окремі науковці, одкровення). Адже методологічні принципи і підходи визначаються відповідно до гіпотези науковця (ось де нове знання).